

Sv. Toma Akvinski i drugi naučitelji.

Dr. fra Karlo Balić.

(Nastavak)

U čitavom predgovoru, O. B. tako govori kao da nema razlike između nauke, teza i principa. Hoće da dokaže, kako Duns Skotova originalnost »nikako ne može biti u tome, što bi rušio bistrim duhom Andeoskog Naučitelja utvrđene teze, nego u tome što bi njegovu nauku, tako svečano odobrenu od Crkve, koju ona čak uzimlje za svoju nauku — još jače učvrstio, potkrijepio i obranio«. Kao jedini dokaz O. B. navada riječi Pija X. koji govori o »načelima«. A da čitavo dokazivanje postane još lošijim, u samome prijevodu Papinih riječi, »načela« se pretvaraju u ono »j o j« — u nauku.¹²³ Tu nema ni razlike između istine i mišljenja, između onoga što je kod sv. Tome glavno i sporedno. Govor je uvijek o istini, a ta je istina istovjetna sa naukom sv. Tome.¹²⁴ A nema ga tko ne bi znao da ni sv. Toma nije sve u svojim djelima naučavao kao stalnu istinu, pa i sami tomisti razlikuju ono što je bitno u tomizmu od onoga što je sporedno, što je stalno od onoga što je vjerojatno. — O. B. ne jedamput ističe kako je tomizam »službena nauka katoličke Crkve«, a nema ni govora o tome koji bi to bio tomizam? Da li »fosilizirani, natražnjački«, ili »naprednjački« ili »polovični« ili »strogi« ili »sektarski« itd. Sami tomisti svjedoče da opstojte te vrste tomizma, pak je trebalo naznačiti koji je »tomizam« Crkva uzela za svoju službenu nauku! Pisac trga iz konteksta Papine izjave, gomila jednu za drugom bez obzira na to da li su te izjave autentične, gdje i kada su izrečene. On govori tako kao da su Kristovi Namjesnici sve tamo od Aleksandra IV. isto mislili o tomizmu kao što Pape ovih posljednjih decenija.¹²⁵ U predgovoru doslovno čitamo: »Definirati sistem kao oprečan sv. Tomi — znači osuditi ga u katoličkim redovima«. ¹²⁶ Kao što je za O. B. »istina« identična sa »naukom sv. Tome«, tako su eto i »katolički redovi« istovjetni sa nekoliko pretjeranih tomista! Pisac opetovno i to kategorički tvrdi da Crkva »mora osuditi«, da »mora

¹²³ A. N., 29.

¹²⁴ A. N., 9, 14, 34.

¹²⁵ A. N., 17.

¹²⁶ A. N., 28.

zabaciti sve ono, što se toj nauci (sv. Tome) protivi.¹²⁷ I to je za nj »jasno«! Šteta samo što nam nije rastumačio zašto Crkva ne vrši tu svoju dužnost?! Zašto ne osuđuje one knjige, koje se dnevno štampaju, a u njima se kaže da je nauka ili Skota ili Suarezza ili tolikih drugih pisaca protivna nauci sv. Tome, pak opet da je ta nauka i dobra i od Crkve blagoslovljena? Zašto Crkva naređuje franjevcima da srcem i dušom nastoje pristajati uz nauku svoje škole, kad toliki pisci vele da je ona barem donekle oprečna nauci sv. Tome? Može li Crkva osuditi ono što je kroz vijekove preporučivala, odobravalala? Zar ne bi ona u tom slučaju protiv same sebe radila prema onome pravnom načelu: »Error cui non resistitur, approbatur; et veritas cum minime defendatur, opprimitur: negligere quippe, cum possis, deturbare perversos, nihil aliud est, quam fovere?«¹²⁸

S nekom samodopadnošću B. ističe, kako je Crkva sv. Tomu »otela dominikancima«,¹²⁹ a povjesna je činjenica, kako ćemo za čas vidjeti, da su neki dominikanci per fas et nefas htjeli da Crkvi nametnu sv. Tomu, pa i danas ima ultratomista, koje i sami ozbiljniji dominikanci smatraju »sektarcima«, koji su prožeti tom težnjom te hoće, kako je lijepo rekao isusovac Descoqs da čitavom kršćanstvu nature »tomističnu ortodoksiju«. ¹³⁰ Nadalje se ističe, kako ne postoji dominikanska škola, jer dominikanci »više nemaju svoje nauke ni svoga Naučitelja«. ¹³¹ A ipak je činjenica da i danas postoji ona škola, koja se je kroz vijekove klela da će »in omnibus« slijediti sv. Tomu, ona škola kojoj je u 17. vijeku naredeno da slijedi ne samo nauku nego i slovo Andeoskog Naučitelja, ona škola koja se ponosi da se nikada nije ni za dlaku »ne latum quidem unguem« udaljila od nauke sv. Tome. ¹³² I zato što se ta dominikanska škola nije htjela »ne latum quidem unguem« udaljiti od Tomine nauke, ona je naučavala kroz vijekove i to da je bl. Djevice Marija začeta u istočnome grijehu. ¹³³ Pa ako bude vjerna svojim tradicijama, i ako se ni u buduće »numquam postea« ne bude htjeti »ne latum quidem unguem« udaljiti od Tomine nauke, ta će škola zajedno sa Aristotelom i sv. Tomom naučavati na pr. da je

¹²⁷ A. N., 19—20.

¹²⁸ Can. 3, Dist. 83 (Decretum Gratiani).

¹²⁹ A. N., 36.

¹³⁰ Descoqs, cit. čl. 196.

¹³¹ A. N., 36.

¹³² Acta Apostolicae Sedis VIII, (1916), 397: »...numquam postea, ne latum quidem unguem, ab eius disciplina discesserit«.

¹³³ Isp. Assouad Nicolas O. F. M.: Et le »nec latum quidem unguem«?, u La France Franciscaine S. II, t. XVI (1933), 488—489. Sva nastojanja današnjih tomista da pokažu, kako je sv. Toma naučavao N. Začeće, ne mogu promijeniti povijest dogme.

žena »mas occasionatus, minus perfectum« i dr.¹³⁴ Dominikanska škola neka brani te teze »saltem ut est opinio«, ali nema prava da obvezuje čitavo kršćanstvo da tako čini, nema prava da ovu školu, ovu nauku i metodu istovjetuje sa službenom naukom svete katoličke Crkve!

Nego da čitav predgovor postane još drastičnijim, pisac u bujnoj svojoj mašti zamišlja nekog neprijatelja, koji bi mislio da

¹³⁴ S. Thomas, Summa Theol., I. q. 92 a. 1 ad 1; I, q. 99 a. 2 ad 2; I, 115, 3 ad 4. Vidi tekstove i tumač kod Mitterer A.: Mann und Weib nach dem biologischen Weltbild des hl. Thomas und der Gegenwart, u Zeitschrift für kathol. Theologie LVII (1933), 491—556. U naše doba razne intelektualke ženskoga spola osvrću se s velikim negodovanjem na nauku sv. Tome o ženi. Tako na pr. Eliza Salerno u djelu: Per la riabilitazione della donna (Vicenza 1917) ističe, da sv. Toma stavlja ženu u kategoriju ludaka i djece. Knjiga je posvećena Benediktu XV. Dr. H. V. Borsinger: Die Rechtstellung der Frau in der kath. Kirche, Borna-Leipzig 1930, str. 49—53, obara se na nauku sv. Tome. O. A. Nussbaumer O. M. C. dao je odgovor u članku: Der hl. Thomas und die rechtliche Stellung der Frau. Eine Abwehr und Richtigstellung, u Divus Thomas XI (1933), 63—75, 138—156. On je kazao da je gđa dr. V. Borsinger govorila o sv. Tomi: »oberflächlich und pietätslos«, pa opet upotrebljava izraze: »kecke Unverfrorenheit«, »unglaubliche Naivität«; kazao je kako izraz »mas occasionatus« prema Manseru kod sv. Tome »ein erraticus Block« (str. 142). Međutim je ustao na obranu gospode V. Borsinger dr. Mitterer u cit. čl., koji veli da je O. Nussbaumer bez razloga »Mit Unrecht« bacao takove cenzure na adresu spisateljice. On veli da je izraz »mas occasionatus«: »ein Grundstein im Thomasischen Lehrgebäude über die Frau« (str. 553). Da je O. Nussbaumer bolje proučio Tominu biologiju — veli Mitterer — on bi vidio: »dass die Minderwertigkeit des Weibes geradezu die geschlechtsbestimmende Differenz ist. Denn Weib ist eigentlich Mann (mas), nur dadurch Weib, dass sie beim Mannwerden gehemmt wurde (occasionatus) und infolgedessen auch in Sosein und Tätigsein untermännlich ist. Er hätte erkannt, dass sich Androkratie und minderes Recht, von Thomas aus diesem logischen Ausgangspunkt folgenrichtig abgeleitet ...« O pitanju otkud to da žena rada sad muško, sad opet žensko, a onda, kada se i kako začimlje i rada dijete, i sličnim pitanjima na dugo i široko raspravlja učitelj sv. Tome Albert Veliki u djelu: De animalibus lib. XXVI (Opera Omnia, Parisiis 1891, sv. 11 i 12). On tvrdi da se tijelo muškog djeteta formira kroz 40 dana, a kada bi slijedio abortus sve bi skupa bilo kao jedan mrav! Baš nakon četrdeset dana »parvulus ridet, et haec est prima eius operatio«. On priča: »Ego enim vidi mulierem, quae semper genuit filias: eo quod post concubitum mariti posuit se ad latus sinistrum, quae cum esset instructa quod post concubitum super dextrum latus se poneret, filios generare incepit, et plures extunc protulit« (De animalibus, lib. IX cap. 3. Opera omnia, sv. 11, str. 525). Slično pričaju i drugi skolasti pisci.

se danas može zabraniti Tomina Suma u školama, pa čak i sazvati sabor te osuditi njegovu nauku. Promotrimo izblizega premise i zaključak.

U članku »Povjesno proučavanje skolastične teologije i filozofije u naše doba«¹³⁵ upozorio sam na važnije rezultate do kojih su došli razni učenjaci s obzirom na skolastiku. Istakao sam kako su franjevci bez ikakova temelja tvrdili, da je Aleksandar Haleški napisao svoju Sumu na zapovijed Inocenta IV., i opet da nije istina da je sv. Toma uzeo »Secunda Secundae« od Haleškoga Sume. Protiv izdavačima u Quaracchi priznao sam da i u kritičnom izdanju Sume Al. Haleškoga ima dosta, što zaista nije njegovo. Proti općenitom mnijenju današnjih skotista, kazao sam da između Waddingova izdanja Duns Skotovih djela i rukopisa »opstoji takova razlika, da je uopće teško praviti usporedbu« itd.¹³⁶ Napokon spomenuo sam rezultate do kojih je došao posebno kardinal Ehrle o borbama između augustinizma i tomizma u 13. vijeku. I evo konteksta:¹³⁷

Pojava sv. Tome ne ukazuje se u svoj svojoj veličini nego na doktrinalnom temelju njegova vremena... Augustin je bio do tada »doctor maxime authenticus«, i sada se počela uvađati poganska filozofija. Tomu smatraju kao pobornika aristotelizma. Proti nekim njegovim teorijama ustaju i sama njegova braća, a napose to čine neki franjevci. U 13. vijeku nitko nije na to pomišljao da se ne bi smjelo Tomu napadati ili da bi on bio nekako nepogrešiv. Ta je misao još najudaljenija od samoga Andeoskog Naučitelja... To je ona poniznost, čednost, koja je glavna oznaka velikih skolastičnih pisaca. Kao što ličnost sv. Tome odskače u posebnom svijetlu kad ga se promatra u borbi između aristotelizma i augustinizma u ono doba, tako posebno ličnost voda franjevačke škole dobiva svoje historično značenje i vrijednost baš s obzirom na ovu borbu... Današnja istraživanja pokazuju, da je ta škola bila dobro uređena vojska u obrani one nauke, koja je od Augustina došla preko Anselma, Bernarda i Viktorinaca u 13. vijek. Ovo je ona slavna epoha »epoca gloriosa«, kako kaže učeni kardinal Ehrle... Ukratko: ...Da se shvati uloga, značenje, veličina voda (Tome, Alberta, Haleškoga, Bonaventure...) treba pratiti čitavu borbu, dobro proučiti stanovište pojedinih vojnika. A uprav za tim ide povjesna metoda.

I sada, bi li ozbiljan čovjek mogao iz ovih redaka zaključiti, da je svrha moga članka u »Bogoslovskoj Smotri« bila dokazati da je i d a n a s dozvoljeno baš onako ustati protiv nauke sv. Tome, kako su to činili i dominikanci i franjevci i biskupi i nad-

¹³⁵ Bogosl. Smotra XXIII (1933), 401—425.

¹³⁶ Ibid., 423.

¹³⁷ Ibid., 418—420.

biskupi u 13. vijeku? Bi li mogao zaključiti da sam htio reći da »danas po uzoru Ivana Pechkama« treba »formirati dobro uređenu vojsku«, da je danas dozvoljeno »svakom katoliku, da zauzme onaj neprijateljski stav protiv nauke sv. Tome »koji je zauzela u 13. vijeku franjevačka škola?« Pak dalje, kako se i danas može optuživati sv. Tomu da se »udaljuje od zdrave nauke kršćanske tradicije; optuživati ga zbog uvadjanja poganske filozofije u kršćansku nauku; zabraniti da se njegova Suma čita u školama; sazvati sabor ili kongres pa osuditi njegovu nauku i staviti je na indeks«. ¹³⁸ Misli koje sam iznio u »Bog. Smotri« nalaze se u glavnom i u školskim udžbenicima. Govorio sam o historiji, rekao sam izričito da franjevačka škola dobiva svoje »historičko značenje«, istakao sam kako nam ta stranica kat. povijesti stavlja »u posebno svijetlo« sv. Tomu. No čini se kao da O. B. treba da prikaže protivnika onakova kakova ga je opisao, da na taj način može napisati »predgovor« i kod čitatelja postići željeni učinak. Za to se on ne žaca ni malko promijeniti riječi iz Bogosl. Smotre, gdje je doslovno bilo napisano: »Današnja istraživanja pokazuju, da je ta škola *bila* dobro uređena vojska.« ¹³⁹ I budući da B. hoće per fas et nefas da dokaže da sam htio reći da je ta škola *danas* dobro uređena vojska protiv Tomine nauke, on među navodnim znakovima donosi spomenute moje riječi, a izostavlja ono »*bila*«. ¹⁴⁰ Osim toga krivo pretpostavljajući da je članak pročitao na kongresu, zaključuje i odatle da je moja svrha bila obnoviti danas sredovječnu borbu protiv tomizma. »Jer — veli O. B. — nije shvatljivo, čemu bi se pred široku javnost iznosile stvari, koje ne bi imale služiti na čast.« ¹⁴¹ A zar se moraju iznositi na našim kongresima samo

¹³⁸ A. N., 22—26, 28.

¹³⁹ Cit. čl., 419.

¹⁴⁰ A. N., 23: »Pa i daljni razvoj članka kao n. pr. ove riječi: »današnja istraživanja pokazuju, da je ta škola (franjevačka) dobro uređena vojska u obrani one nauke, koja je od Augustina došla preko Anselma, Bernarda i Vikotinaca u 13. vijeku« (l. c. str. 419) — daju naslutiti, da bi netko bio voljan dozvoliti mogućnost svakom katoliku, da zauzme onaj neprijateljski stav protiv nauke sv. Tome, koje je zauzela bila u 13. vijeku franjevačka škola sa Peckhamom na čelu.«

¹⁴¹ A. N. 22. — U bilješci, koja se proteže na tri stranice, osvrće se O. B. na bilješku 64 u Bogosl. Smotri, str. 418—19, gdje se veli: »Godine 1570. dominikanci su izdali djela sv. Tome prema uputama Pija V. U predgovoru ističu, kako su izbacili sva ona mjesta, koja mijesaju odgovarala dekretima koncila tridentinskoga ...« O. B. je podcrtao »Commentator«, zatim nastavlja: »U stvari, tko pozna i malo povijest tomističke nauke (!), zna, da je teološka suma sv. Tome u ovom izdanju izdana sa Komentarima kardinala Kajetana.« Dakle izdavači su imali pred očima

činjenice ili bolje reći legende koje veličaju jednu ili drugu stranu? Zar i Toma i Bonaventura i Alberto i Duns Skot nijesu bili ljudi? Zar je trebalo početi skotistični kongres u Zagrebu ističući na pr. za skotiste ono, što je O. B. rekao za nauku sv. Tome na nedavnom intern. tomističnom kongresu u Rimu? A onda zašto borba franjevacu u 13. vijeku protiv nekih teorija sv. Tome ne bi mogla služiti na čast franjevačkom redu, kada kardinal Ehrle govoreći o franjevcima, koji su vodili tu borbu i to u spomenici »Xenia Thomistica« koju su dominikanci izdali u čast sv. Tome ističe, da je to »slavna epoha«

Kajetana. A da je O. Bošković imalo poznao povijest tomistične književnosti, onda mu ne bi trebalo podcrtavati onu riječ »Commentator«, nego je mogao i boljih i ozbiljnijih dokaza naći za svoju tezu. Pitanje o značenju riječi o kojima je govor, nastalo je već u 17. vijeku, i o tom su se čitave rasprave napisale. Zar je u izdanju od god. 1570. izdana samo Suma teološka sa komentarima kardinala Kajetana? Zar tu nijesu izdana i Sv. Tome »Commentaria in omnes D. Pauli Apostoli Epistolas«, itd.? Da su izdavači imali pred očima komentare Kajetanove, to je bez sumnje, ali je li stalno da nijesu imali i komentare sv. Tome? Franjevac Petar de Alva naveo je više primjera, da pokaže kako su zaista dominikanci god. 1570. izbacili iz samih djela sv. Tome mnoge tekstove, koji su se protivili njihovu mentalitetu. U *Funiculi nodi indissolubilis, Bruxellis 1663*, str. 501—502 ističe da su iz djela *Super salutationem angelicam* izbacili onaj glasoviti tekst »nec originale«. Alva naglašuje da je tu riječ »nec originale« našao i u rukopisima i u nekim izdanjima, te da za autentičnost svjedoči, i sami Joannes de Segovia. Dominikanac Franjo Janssens-Elinga u djelu: *Certissimum quid certissimae veritatis ... s. l. s. a.*, str. 17 odgovorio je, da kada bi riječi »nec originale« bile autentične, to bi značilo da sv. Toma protuslovi samome sebi, budući da je uvijek pa i u samome djelu *Super salutationem angelicam*, nijekao N. Začeće Marijino: »quod nec illa unquam fuerunt D. Thomae, ex eo patet, quod alias sibi ipsi in eisdem capitibus Quintus Doctor Ecclesiae directe contradiceret, et specialiter in opusculo super salutationem Angelicam...« Tako su eto umovali dominikanci, kada nijesu htjeli da »nec latum quidem unquam« udalje se od nauke Petog Naučitelja sv. Crkve. A danas? Budući dakle da sam poznao povijest tomistične književnosti, budući da sam znao razloge pro i contra, naveo sam u Bogosl. Smotri tekst, a da se nijesam poblizje upuštao u pitanje, da li se odnosi na sv. Tomu ili ne. Tekst ima veliko značenje, kad hoćemo da upoznamo metodu starih izdavača. Ima značenje, jer nam eto dominikanci priznaju da kod onog velikog tumačitelja Tomine nauke Kardinala Kajetana, u djelima koja se izdaju zajedno s djelima sv. Tome, ima tvrdnja koje se ne slažu baš najbolje sa dekretima koncila tridentinskoga. Ima značenje, jer razni učenjaci sve tamo od 17. vijeka do danas tvrde — i to ne bez dokaza — da se gore spomenute riječi odnose i na sv. Tomu. A može li nam taj tekst rastumačiti smisao, značenje, svrhu Maritainove knjige: *Le Docteur Angélique?*!

franjevačkog reda?¹⁴² Zar su okolnosti u 17. vijeku bile onakove kakove su danas, i da li je uopće dopušteno suditi ono doba prema današnjem mentalitetu? Zašto je sramota za franjevačke učenjake što su branili onu nauku, koja se je smatrala općenitom, što su postavili u ono doba kao načelo da treba više vjerovati Augustinu i Anselmu nego Aristotelu, kada znamo da su onda skeptično gledali na Aristotela i dominikanci i franjevci i katolički nadbiskupi i biskupi, da je pače kat. Crkva neka Aristotelova djela službeno zabranila?

Uostalom i sam O. B. sumnja u svoje premise, kada veli: »Ako uistinu to stoji.«¹⁴³ No ta ga nesigurnost nije nimalo smetala da napiše čitave stranice kao zaključak, koji je sigurno mogao da impresionira neupućene ljude.

Pretstavnik neotomizma u Hrvatskoj prof. S. Zimmermann ocjenjujući knjigu O. B. o problemu spoznaje kazao je da je sve sama »zbrka nabačenih riječi u izrekama i izreka na stranicama od početka knjige do kraja«, rekao je da je pisac prikazao Kanta »nejasnim, nepovezanim, površnim i iskrivljenim načinom«, te je izrazio nadu da bi ga O. B. svojim daljnim radom protivno uvjerio.¹⁴⁴ Da li će predgovor knjige: »Andeoski Naučitelj« uvjeriti prof. Zimmermanna da je O. B. promjenio svoj način pisanja? Može li se o tom predgovoru bolji sud dati? Međutim ja ću još pobliže da se pozabavim o nekim činjenicama koje sam ovdje spomenuo, posebno pak o borbama za i protiv tomizma u prošlim vjekovima, a onda o odnošaju Svete Stolice prema franjevačkoj školi i tomizmu.

Prije nego pođemo dalje, moramo iz svega što je rečeno zaključiti da knjiga: *Andeoski Naučitelj* nije ni original ni prijevod. Za vrijeme II. međunarodnog tomističnog kongresa u Rimu upozorio sam gosp. Maritainu na predgovor hrvatskog prijevoda njegove knjige: *Le Docteur Angélique*. On mi je

¹⁴² Ehrle F.: *L'Agostinismo e l'aristotelismo nella scolastica del secolo XIII*, u *Xenia Thomistica*, Romae 1925, III, str. 574—582. Ehrle naglašuje kako su učenici sv. Bonaventure (Peckham, Matej de Aquasparta, Vilim Falgarski) bili Magistri S. Palatii, što nam nije kazao dominikanac Quetif-Echard! I ova sama činjenica da su predstavnici augustinske škole svršetkom 13. vijeka držali u rukama školu rimske kurije dovoljna bi bila, da rečemo, kako je to »una epoca gloriosa« (str. 576). To je i »per la scuola francescana una epoca interessante«, jer je pripravila put Skotu »con cui l'Aristotelismo ha già pienamente preso possesso di essa«.

¹⁴³ A. N., 23.

¹⁴⁴ Bogoslovska Smotra XX (1932), 479—372; XXI (1933), 169—181.. U Bogosl. Smotri 1933, str. 170, Zimmermann veli da B. knjiga »u prikazivanju ima mnogo nejasnoće, nedosljednosti, protuslovlja i površnosti u načinu izražavanja«.

među ostalim odgovorio: »To mi je prvo što to čujem. Ja nijesam spomenuo skotiste nego samo jedamput u mojoj knjizi i to kada sam govorio o N. Začecu. Neću polemike...« Na 14. prosinca zamolio sam pismeno gosp. Maritainu da mi dozvoli upozoriti hrvatsku javnost da svrha njegova djela nije nikako bila izazvati polemike. I on mi je odgovorio na 22. prosinca pismom koje započinje ovim riječima: »Ja sam Vam već rekao u Rimu, da pišući moje djelo »Andeoski Naučitelj« kao što kada sam dopustio i razne prijevode toga djela koji su načinjeni, nikada nijesam htio podići polemike... moja svrha nije bila dok sam prikazivao sv. Tomu kao apostola modernoga doba da izazovem borbe, koje su toliko učinile zla u prošlosti...«¹⁴⁵

Kojim je dakle pravom O. B. izostavio auktorov uvod da napiše svoj i tako da u knjizi koja nosi naslov: »Jaques Maritain« izazove one stare polemike između tomista i skotista?¹⁴⁶⁻⁹ Kakove se je metodologije prevodilac držao kad je izostavio ono što je htio, a da o tom čitatelja upozorio nije? Zar se ne bi moglo reći da je knjiga »Andeoski Naučitelj« u onom obliku u kojem je bačena pred širi krug naše inteligencije, nezgodna pojava u povijesti hrvatske književnosti?

III. Borba za i protiv tomizma u prošlim vjekovima.

U predgovoru knjige: *Andeoski Naučitelj* čitamo da su »dominikanci bili rari nantes koji su se pridružili kampanji franjevacu protiv nauke sv. Tome«. To je bio radije »pojedinaac«.¹⁵⁰ Uostalom i jedan je »od dvanaest apostola sramotno izdao svoga

¹⁴⁵ Maritain veli u pismu, da je on dovoljno izrazio svoju misao u četvrtom poglavlju; on ne može da odobri mišljenje onih profesora, koji svode na ništa crkvene odredbe o Andeoskom Naučitelju. Svakako je činjenica da Maritain u svome predgovoru nije se uopće osvrćao na kritiku francuskog skotiste Belmonda, koja je, kako smo vidjeli, objelodanjena god. 1924.

¹⁴⁶⁻⁹ U Slovincu (od 11. XII. 1936.) objelodanio je F. T[erseglav] recenziju hrvatskoga prijevoda Maritainove knjige. Pisac među ostalim veli: »Nam se namreč zdi, da bo Boškovičev uvod laičkega čitatelja le zmedel, ker tendenca take knjige, kakor je Maritainova, je v prvi vrsti ta, da pokaže aktualnost Tomaževe filozofije baš za današnji čas, nikakor pa ne gre za tem, da bi razgrinjal pred modernim človekom spor med tomisti in škotisti.« Ističe, da se je moralo u uvodu govoriti ne o razlikama između Skota i Tome nego o onome u čemu se ta dva velikana slažu. Međutim se »pred laikom razgrinja v toliko zaostreni obliki, da more roditi nepotrebne dvome, ki namenu modernoga prikazovanja sholastične filozofije od dvoumov itak preveč razjedenemu srcu sodobnega človeka gotovo ne odgovarjajo.«

¹⁵⁰ A. N., 23—24.

Meštra«. ¹⁵¹ Voda napadaja na Tomu »bio je famozni Pechkam«. Franjevački red podigao je borbu protiv onoga Naučitelja koji se imao podići među skolastičkim Naučiteljima, do neisporedive visine, kneza i učitelja njihova (Leon XIII). Pišu se knjige, Tomine se teze cenzuriraju, a franjevački kapitul od 1282. »zabranjuje čitanje sume teološke«. ¹⁵² Pa kakovo su stanovište zauzeli Pape u tim okolnostima? Zalaganje sv. Stolice za tomističnu nauku« počelo je odmah u onom času, kad se sv. Toma pojavio na poprištu znanosti«. ¹⁵³ Nijesu drukčije ni dominikanci postupali. Oni su već god. 1278. na generalnom kapitolu u Milanu »izdali službenu naredbu da se usvoji i brani nauka njihova velikog brata«. ¹⁵⁴ I konačno Crkva je sv. Tomu uzela za »službenog Naučitelja... Ona ga je ctela dominikancima«. ¹⁵⁵

O. B. čitavu je stvar tako isprepleo i protumačio da bi netko mogao pomisliti kao da je Crkva odmah u 13. vijeku prigrlila i čuvala nauku sv. Tome, da su dominikanci s time u suglasju izdavali naredbe i zalagali se da sačuvaju netaknut taj neisporedivi poklad istine, a s druge strane da su franjevci s po kojim dominikanskim izdajnikom otvorili sektarsku borbu protiv svih. Logično bi slijedilo da su franjevci kroz vjekove, još od početka, vodili nečasnu borbu protiv crkvenih direktiva. Kada bi to bila istina, zbilja bi trebalo sažaliti one, kojima je sveti Utemeljitelj rekao: »ut sint subjecti sedibus Romanae Ecclesiae!« Međutim svaki ozbiljan i nepristran poznavalac ovih borba vidi da prava historija u drugome svijetlu prikazuje navedene čimbenike, samo treba biti iskren te bez predrasuda i bojazni iznijeti stvarnost kakova jest.

Kad O. B. to ne vidi ili neće da vidi, iznijet ću na njegove tvrdnje par povjesnih činjenica bez obzira na to da li će one nekome biti mile i drage ili ne.

1. *Zašto su se dominikanci i franjevci borili protiv nekih teza sv. Tome?* — Aristotelova djela: metafizika, fizika, psihologija i etika bila su tek u početku 13. vijeka prevedena na latinski jezik i počela se proučavati na Zapadu. Prijevod je bio načinjen više prema arapskom nego prema grčkom tekstu. Nastale su razne poteškoće. Katučenjaci su htjeli da se vjerska nauka ne natrnu poganskom, profanom filozofijom. ¹⁵⁶ U svom nastojanju su našli pomoć i poticaj

¹⁵¹ A. N., 24.

¹⁵² A. N., 24—25.

¹⁵³ A. N., 17.

¹⁵⁴ A. N., 24.

¹⁵⁵ A. N., 36.

¹⁵⁶ O stanovištu raznih redova prema profanim znanostima, pa i filozofiji, vidi Koperska A.: Die Stellung der religiösen Orden zu den Profanwissenschaften im 12. und 13. Jahrhundert, Freiburg 1914, str. 108 sqq.

kod crkvenog učiteljstva.¹⁵⁷ Pariška sinoda od god. 1210. zabranjuje neka Aristotelova djela.¹⁵⁸ Papin delegat Robert Courçon obnavlja taj dekret te zabranjuje i samu metafiziku.¹⁵⁹ God. 1228. Grgur IX. ističe kako je žalosno što se teolozi previše bave profanim znanostima »Sine fermento mundanae scientiae doceatis theologicam veritatem... non adulterantes verbum Dei philosophorum figmentis«. ¹⁶⁰ Na 13. travnja 1231. u pismu *Parens scientiarum* određuje da se zabranjuju Aristotelove knjige: »quousque examinati fuerint et ab omni errorum suspicione purgati«. ¹⁶¹ I komisija je za to ustanovljena. God. 1263. Urban IV. izjavljuje da je ova zabrana još na snazi.

I dominikanci i franjevci zauzeli su, što je po sebi razumljivo, stanovište kat. Crkve. Stare dominikanske konstitucije vele nam da sam General u iznimnim slučajevima može dopustiti učenje profanih znanosti.¹⁶²

Aristotel je ipak malo po malo otimao maha. Aleksandar Haleški u svojoj Sumi (poslije god. 1231.) drukčije govori o Aristotelu nego njegovi pretšasnici. On se drži stare augustinske nauke, ali ipak ovdje ondje navodi Aristotela i kuša da i njegovim dokazima potvrdi svoju nauku. U samom prvom dijelu Sume izdavači u Quaracchi nabrojili su do 200 mjesta, gdje se Haleški pozivlje na Aristotela.¹⁶³ Njegovi učenici Ivan de Rupella, a zatim Toma Yorški nastavili su istim putem. Prvi dominikanski naučitelji Roland Kre-

¹⁵⁷ Pape su u 12. i 13. vijeku zabranjivali redovnicima i klericima učenje profanih znanosti. Crkva je nastojala oko uzgoja klera, pri čemu je uvijek imala pred očima njihovu pastoralnu službu. Isp. Denifle - Chatelain: *Chartularium universitatis parisiensis*, Parisiis 1889, I, 3, 32, 47, 81.

¹⁵⁸ Denifle, Chart., I, 70 n. 11: »Nec libri Aristotelis de naturali philosophia nec commenta legantur Parisiis publice vel secreta, et hoc sub pena excommunicationis inhibemus.«

¹⁵⁹ Denifle: Chart., I, 78 n. 20. — Dekret je bio izdan za Francusku i to za univerze.

¹⁶⁰ Denifle: Chart., I, 116, n. 59.

¹⁶¹ Chart., I, 137 n. 79. Isp. De Wulf, cit di., II°, 53.

¹⁶² Stare dominikanske konstitucije naređuju: »In libris gentilium et philosophorum non studeant, etsi ad horam inspiciant. Seculares scientias non addiscant, nec etiam artes quas liberales vocant, nisi aliquando circa aliquos Magister Ordinis vel capitulum generale voluerit aliter dispensare; sed tantum libros theologicos tam juvenes quam alii legant.« Denifle-Ehrle, *Archiv für Literatur- und Kirchengeschichte des Mittelalters* (Berlin 1885), I, 22.

¹⁶³ *Alexandri Halensis: Summa theologica, Ad Claras Aquas 1924, I, str. XXXIX.*

monski, Ivan od sv. Eligija, Hugo a S. Caro ne postupaju drukčije.¹⁶⁴ Albert Veliki, a onda sv. Toma pošli su mnogo dalje u primijenjivanju Aristotelove filozofije na kršćansku nauku. No ni svjetovni kler ni dominikanci ni franjevci nijesu vjerovali da ih se u svim pitanjima mora slijediti, a posebno u pitanju da li je Bog mogao stvoriti svijet od vijeka ili ne, o odnošaju duše i njenih moći, o exemplarizmu i teoriji iluminacije, itd. Oni su mislili da kršćanski filozof ne može da uzme Aristotela za vođu, kao neki veliki auktoritet, kad on niječe providnost Božju, naučaje da je svijet vječan i nestvoren, brani teorije koje su u oprečnosti s naukom o besmrtnosti duše, itd.¹⁶⁵ »Nunquam invenies — piše sv. Bonaventura — quod ipse (Aristotel) dicat quod mundus habuit principium vel initium«. ¹⁶⁶ A ipak ih je bilo koji su mislili da se Aristotel nigdje nije prevario: »Et alii videntes quod tantus fuit Aristoteles in aliis et ita dixerit veritatem, credere non possunt, quin in istis dixerit verum«. ¹⁶⁷ Bonaventura naglašuje: »homo debet cavere ut semper adhaereat viae magis communi«. Ne smijemo — veli on — odviše stavljati filozofske vode u teološko vino, da se ne bi vino u vodu pretvorilo. ¹⁶⁸ Pechkam ističe da franjevci podnipošto ne osuđuju učenje filozofije »philosophorum studia minime reprobamus quatenus mysteriis theologicis famulantur«. ¹⁶⁹ Ali treba — nastavlja on — zabaciti filozofiju koja se diže protiv nauke Svetih Otaca. »Magis credendum est Anselmo et Augustino quam Philosopho« u pitanjima gdje se ne može složiti Aristotelova nauka s naukom Augustinovom.

Ovakovo je držanje odgovaralo općem mišljenju kat. Crkve u 13. vijeku. Bula Ivana XXI. od 18. siječnja 1277. izazvala je u Parizu na 7. ožujka osudu filozofa, a bula od 28. travnja 1277. *Flumen aquae vivae* uperena protiv teologa izazvala je

¹⁶⁴ Isp. Martin R. O. P.; Quelques »premiers« maîtres dominicains de Paris et d'Oxford, u *Revue des sciences philosophiques et théologiques* IX (1920), 556—580. Str. 580: »les premiers maîtres dominicains se sont rattachés plus ou moins au mouvement théologique appelé augustinisme«.

¹⁶⁵ Isp. L. De Raeymaeker: *Introductio generalis ad philosophiam et ad thomismum*, 1934, 34.

¹⁶⁶ S. Bonaventura: *Collationes in Hexaëmeron*, Coll. VI, n. 4 (*Opera omnia* V, 361, Ad Claras Aquas 1891). Isp. Kržanić C.: *La scuola francescana e l'averroismo* (Estratto dalla Rivista di filosofia neo-scolastica XXI, 1929), 19.

¹⁶⁷ *Ibid.*, Coll. VI n. 5 (*Opera omnia* V, 361).

¹⁶⁸ *Ibid.*, Coll. XIX n. 8 (cit. izd. V, 421).

¹⁶⁹ Martin C.: *Registrum epistolarum fratris Ioannis Peckham*, London 1885, III, 896—902.

svećanu osudu nekih tomističnih teza na 7. ožujka iste godine.¹⁷⁰ Dok je pariški biskup averoistične teze, među kojima je bilo nekih 20 koje su tomisti držali, osudio kao »heretične«, malo poslije dominikanac Robert Kylwardby, biskup kanterburški, proglašuje neke tomistične teze »pogibeljnim«.¹⁷¹

Franjevci slijede direktive crkvenog učiteljstva. Mi nemamo nikakova dokaza da je »godine 1282. generalni kapitul Male Braće« zabranio čitanje sume teološke.¹⁷² No generalni kapitul od god. 1292. naređuje: »Nullus etiam frater audeat aliquam opinionem corruptam, non sanam vel ab episcopo et Magistris Parisiensibus communiter reprobata, scienter asserere vel etiam approbare publice vel occulte«.¹⁷³ U početku i dominikanci zastupaju slično stanovište. Dominikanski generalni kapitul u Bordeauxu od 16. svibnja 1277. naređuje »quod lectores ordinarii in conventibus suis plus legant de textu Bible quam solent et semper Bible aliis lectionibus premitantur«.¹⁷⁴ U isto vrijeme ponajglavniji učenjaci dominikanskoga

¹⁷⁰ Callebaut A. O.F.M.: Jean Peckham, O.F.M. et l'augustinisme, u Archivum franciscanum historicum XVIII (1925), 16—21. Ivan XXI veli u buli: »Multorum namque fidelium dignorum habet assercio et iam communis notio publicat, quod sunt et fuerunt his quasi diebus nonnulli tam in artibus quam in theologica, quod horrendum est amplius, facultate studentes Parisiis, apud quos iuxta prophetie vaticinium: veritas corrui in platea ... praedicti theologi adversus vere catholicaeque fidei puritatem dogmatizare presumpserunt erronea ...« Callebaut s negodovanjem istiće, kako učeni dominikanac Denifle mučke izostavlja ovaj važni dokumenat, koji nam osvjetljuje akciju pariškog biskupa i Ivana Peckhama protiv sv. Tome.

¹⁷¹ De Raeymaeker, cit. dj., 145.

¹⁷² To je mišljenje posebno P. Mandonnet raširio. Nalazi se i kod Ehrlea itd.

¹⁷³ Denifle: Chart. univers. Paris., II, 58 n. 580. Isp. D'Albi Jules: Saint Bonaventure et les luttes doctrinales de 1267—277; Taminis 1922, 247.

¹⁷⁴ Monumenta Ordinis Fr. Praedicatorum (ed. Reichert, Romae 1898), III, 190. Bl. Humbertus de Romanis, dominikanski general, koji se te službe odrekao god. 1263, u svome tumaču dominikanskih konstitucija, nije puno zanešao za proučavanjem filozofije: »Utrum possimus studere in philosophia? ... Respondeo: Multi impugnant et impugnaturi sunt fidem catholicam per philosophiam, et ideo expedit sciri quae eadem apud philosophos, ut fides melius defendatur, sicut expedit scire haereses propter idem. — Item, multi errores sunt apud eos et etiam alibi, qui per quasdam eorum veritates confunduntur ... Valent ergo philosophicae scientiae ad fidei defensionem, ad errorum destructionem ... Proinde non sunt omnino contemnendae. — Sed nec aequaliter sunt ab omnibus sectandae vel appetendae philosophicae scientiae.« J. J. Berthier: B. Humberti de Romanis ... Opera de vita regulari, Romae 1889, II 42—43.

reda bore se protiv nauke sv. Tome. Koliko ih je bilo? Douais ističe, kako je Echard pokušao da umani broj dominikanaca koji su se borili protiv tomizma.¹⁷⁵ Echard ima i kod nas svojih učenika. Tomist L. De Raeymaeker nabraja 6 franjevac¹⁷⁶ i 5 dominikanaca, koji su pobijali neke tomistične teze. Dominikanci su ovi: Robert Kylwardby (1230—1279), Ulricus Argentinensis († 1277), Didericus de Freiburg († 1290), Jacobus Metensis († 1300), Durandus de S. Porciano († 1334). To su vode, slavni teolozi i filozofi koji su nam ostavili značajna djela,¹⁷⁷ a sigurno su za njima stupali i drugi. Spomenimo još imena Ekarta, Umberta Guidi, Romana Rimskoga. Dakle možemo li kazati: »pojedinač«? Možemo li kazati da su franjevci povelj borbu, a da se po koji dominikanski izdajnik pridružio toj »kampanji«?

Franjevci i dominikanci borili su se protiv nekih teza sv. Tome, jer su bili uvjereni da se on za volju jednog poganskog filozofa udaljio od nauke koja je u ono doba bila smatrana općenitom. Organi crkvenog učiteljstva potpomažu i brane tradicionalni augustinizam.¹⁷⁸

Činjenica je ipak da su dominikanci i pojedinci i red službeno, već zarana energično ustali na obranu brata Tome.¹⁷⁹ Ali to nikako nije bilo stoga što bi se tada Crkva zalagala za tomističnu nauku nego iz nekih drugih razloga.

2. *Kako je sv. Toma bio nametnut dominikancima?* — Ivan XXI. nije mario za Tomine novotarije. Nakon njegove bule *F l u m e n a q u a e v i v a e i* osude nekih tomističkih teza, dominikanci na kapitulu u Bordeaux naređuju da se svako jutro izreknu litanije »pro bono statu et conservacione Ordinis«.¹⁸⁰ U isto vrijeme u Viterbiju

¹⁷⁵ Douais C.: *Essais sur l'organisation des études dans l'ordre des Frères Prêcheurs*, Paris-Toulouse 1884, 91.

¹⁷⁶ Cit. dj., 148. Franjevci su: Ivan Peckham, Matej de Aquasparta, Rikard de Mediavilla, Vilim de la Mara, Vilim de Wara, Duns Skot.

¹⁷⁷ Isp. Martin, cit. čl. 567. Str. 567: »Robert Kylwardby fut une grande figure de l'École au XIII. siècle.«

¹⁷⁸ Osobito za vrijeme augustinijsko-tomistične sedmice u Rimu opazila se je tendenca da se pokaže, kako je sv. Toma, a ne franjevački naučitelji, shvatio pravo sv. Augustina. O tom pitanju neću sada da govorim. Povjesno proučavanje ide naprijed, i svatko će morati da prigri istinu i činjenice u koliko budu dokazane. Svakako se ne može iz jednoga primjera povlačiti općeniti zaključak, niti je ikomu dopušteno suditi 13. vijek prema današnjim okolnostima.

¹⁷⁹ Isp. Mandonnet P.: *Premiers travaux de polémique thomiste*, u *Revue des sciences philosophiques* VII (1913), 96—70, 245—262. Ehrle F.: *Der Kampf um die Lehre des hl. Thomas von Aquin in den ersten fünfzig Jahren nach seinem Tod*, u *Zeitschrift f. kath. Theol.* 1913, 266—318.

¹⁸⁰ *Mon. Ord. Praed.*, III, 192.

umire tragičnom smrću ovaj Kristov Namjesnik koji »quaedam fulminaverat contra religiosos«,¹⁸¹ to jest izdao bulu *Flumen aquae viva e*. I kao što je Dante slao u raj svoje prijatelje a u pakao neprijatelje, tako su se znali osvetiti i franjevci i dominikanci Kristovim Namjesnicima, koji im nijesu bili po čudi, izmišljajući razne legende. Inocent IV. umire od kapi baš onda kada je potpisao bulu protiv prosjačkih redova. Morao je da se prikaže na sud pred Franju i Dominika.¹⁸² A o Ivanu XXI. piše jedan dominikanac oko 1280.: »Hic haereticus et negromanticus oppressus est in palatio a dyabolo, benedictus Deus! quia impugnavit dicta Thomae et Alberti etc. In cuius collo morientis inventa est cedula cum characteribus suspectis.«¹⁸³ Nakon smrti Ivanove, dok je rimska Stolica bila prazna — 20. svibnja do 25. studenoga 1277. — neki kardinali pišu pariškom biskupu da obustavi proces. No uza sve to ne možemo reći da se bitno izmjenilo držanje Svete Stolice prema pristašama Tomine nauke. Nikola III., koji je bio protektor franjevačkoga Reda i factum za vrijeme Ivana XXI., bira dva franjevca za kardinale, a kao Magistra Sacri Palatii na rimski dvor pozivlje glasovitog vođu augustinske škole, franjevca Ivana Peckhama.¹⁸⁴ Učinio je i dva dominikanca kardinalima, ali to su bili Robert Kylwardby koji se ubraja među borce protiv Tomine nauke, i Latino Frangipani, za kojega ne možemo reći da je bio pristaša tomizma. To je bilo godine 1278. Iste te godine dominikanski red odlučuje da silom i kaznama barem svoje članove obveže, da poštuju onoga, koji je slava Reda. Generalni kapitul u Milanu od godine 1278. izdaje dekret u kojem se zapravo ne nalazi naredba, da se usvoji i brani nauka njihova velikoga brata¹⁸⁵ nego nešto drugo! Taj dekret glasi:

¹⁸¹ Ptolomaeus Lucensis O. P.: *Historia ecclesiastica*, u *Rerum Italicarum Scriptores*, Mediolani 1727, XI, 1176: »Religiosos parum dilexit et inde eidem, ut creditur, male cessit: unde tradunt historiae quod eo tempore, quo camera cecidit super caput eius, quaedam fulminaverat contra religiosos.«

¹⁸² Mortier. *L'histoire des maîtres généraux*, O. P. Paris 1903, I, 451.

¹⁸³ *Monumenta Erphesfutensia saec. XII—XIII*, ed. Holder-Egger, u *Scriptores rer. German., Hannoverae 1896*, 689. Isp. Callebaut, cit. čl. 22. On donosi izjave i nekih drugih dominikanaca o ovome Papi, koji je bio mecena učenjaka, otac siromaha, i ljubitelj franjevačkog reda.

¹⁸⁴ *Bullarium Franciscanum III*, 375 (ed. Sbaralea, Romae 1765).

¹⁸⁵ A. N., 20. — De Wulf, cit. dj., II, 215—216: »le chapitre de Milan (1278) intervint pour enrayer la réaction dont le couvent d'Oxford était le centre; un autre (Paris 1279), défendit à ceux qui tiendraient la doctrine nouvelle en suspicion. Ce n'est qu'à partir de 1309 et de 1313 qu'il est question, aux chapitres de Saragosse et de Metz, d'une obligation de l'adopter.« To je historija, a ne što O. B. priča.

*Iniungimus districte fr. Raymundo de Medullione et fr. Iohanni Vigorosi lectori Montepessulani, quod cum festinatione vadant in Angliam, inquisituri diligenter super facto fratrum, qui in scandalum Ordinis detraxerunt de scriptis venerabilis patris fr. Thomae de Aquino. Quibus ex nunc plenam damus auctoritatem in capite et in membris. Qui, quos culpabiles invenerint in predictis puniendi, extra provinciam emittendi et omni officio privandi plenam habeant potestatem. Quod si unus eorum casu aliquo legitimo fuerit impeditus, alter eorum nichilominus exequatur. Quibus priores de sociis competentibus, quos ipsi ad hoc officium exequendum idoneos iudicaverint, teneantur quancumque requisiti fuerint providere.*¹⁸⁶

Dakle naredbu treba žurno izvršiti, jer je periculum in mora. Istraživanje mora biti tačno da nijedan krivac ne bi izmakao. Svaki je starješina dužan pružiti prvu pomoć istraživačima kojima je dana vlast »in capite et in membris«. Ima ih koji »detraxerunt de scriptis« brata Tome! Svi krivci treba da budu istjerani iz provincije i da budu lišeni svake službe!

Papa Nikola III. sa svoje strane šalje vlastitom inicijativom u Englesku za kanterburškog nadbiskupa,¹⁸⁷ franjevca Ivana Pechhama, a za Magistra Sacri Palatii imenovan je franjevac Matej de Aquasparta, koji je bio slava augustinsko-franjevačke škole na rimskom dvoru.¹⁸⁸ Godine 1279. franjevci se sastaju na kapitul u Asiz, poslije kojega izdaje Nikola III. glasovite dekretale: »Exiit

¹⁸⁶ Monumenta Ord. Praed., III, 199: *Analecta sacri Ordinis Fr. Praedicatorum XVI (1923—24), 169.* — Douais, cit. dj., 97 pokušao je da odatle protumači ovu strogu naredbu, što bi tobože franjevačka škola bila sklona averoizmu, a dominikanska ga pobijala. No današnja istraživanja pokazala su da je itekako franjevačka škola stekla zasluga baš u pobijanju averoizma. Isp. Kržanić, cit. dj., str. 51: »Da questa esposizione risalta più meschina la diffamazione che gettarono sull'onore del pensiero francescano vari studiosi: Douais, Hauréau, Rosmini, Cantù, seguendo quel grande calunniatore che fu Renan. A tutti loro categoricamente dice M. De Wulf: È falso ciò che pretende Renan (e i suoi seguaci) che alcune scuole francescane siano state un focolaio di Averroismo.« Callebaut, cit. čl. 465 misli da je naredba izdana, jer su engleski antitomisti, kad je Kylwardby imenovan kardinalom, dobili srčanosti i poticaja na daljnu borbu.

¹⁸⁷ Neki historici misle, da je Robert bio imenovan za kardinala i poslan iz Engleske na zagovor dominikanskog reda, koji je htio da se liši tako opasnog protivnika tomizma (Chenu M. D., Kilwardby Robert, u Dict. Théol. Cath. VIII², 2356). Međutim činjenica je, da je Papa poništio izbor novog kanterburškog nadbiskupa, i vlastitom inicijativom imenovao branitelja augustinske škole Ivana Peckhama. Bullarium Franciscanum, III, 375.

¹⁸⁸ Ehrle Fr.: *Das Studium der Handschriften der mittelalterlichen Scholastik mit besonderer Berücksichtigung der Schule des hl. Bonaventura*, u Zeitschrift für kath. Theologie VII (1883), 46.

qui seminat«, u kojima Papa brani franjevačku regulu prema nauci sv. Bonaventure.¹⁸⁹ U isto vrijeme drže i dominikanci kapitul u Parizu, na kojemu je izdan ovaj dekret.¹⁹⁰

Cum venerabilis vir memorie recolende fr. Thomas de Aquino . sua conversacione laudabili et scriptis suis multum honoraverit ordinem . nec sit aliquatenus tolerandum . quod de ipso vel scriptis eius aliqui irreverenter et indecenter loquantur . eciam aliter sencientes . iniungimus prioribus provincialibus et conventualibus et eorum vicariis ac visitatoribus universis . quod si quos invenerint excedentes in predictis . punire acriter non postponant.

Dakle ovaj dekret ne odnosi se samo na Englesku, kao onaj milanskog kapitula, nego na čitav red. Ovaj dekret sa onim dodatkom »acriter« pokazuje nam da je bilo dominikanaca koji su i o bratu Tomi i o njegovim spisima govorili »irreverenter et indecenter«. U buduće, kažu Oci kapitula, i oni koji drukčije misle »eciam aliter sencientes« ne smiju tako činiti. U svakom slučaju još se dominikanski red ne usuđuje da izda »službenu naredbu, da se usvoji i brani nauka njihova velikoga brata«.¹⁹¹ Kao razlog zašto se ne smije »irreverenter et indecenter« govoriti o bratu Tomi ne spominje se da bi tako zahtjevala Sveta Stolica, nego jer je brat puno proslavio svoj red »multum honoraverit Ordinem«.

Ni generalni kapitul u Parizu od godine 1286. ne nalaže da braća »usvoje« nauku brata Tome, ali oni treba da je promiču i da je brane »saltem ut est opinio«. Oni treba da pokažu, da nauka brata Tome nije protivna vjeri, da osude koje izdaju organi crkvenog učiteljstva nijesu osnovane. Ko tako ne bi činio nije pravi dominikanac nego izrod, kojega treba strogo kazniti. Dekret glasi:¹⁹²

¹⁸⁹ Maggiani V.: De relatione scriptorum quorundam S. Bonaventurae ad bullam »Exiit« Nicolai III, u Archivum franciscanum historicum V (1912), 3—21.

¹⁹⁰ Monumenta Ord. Praedic., III, 204.

¹⁹¹ A. N., 24.

¹⁹² Analecta Sacri Ordinis Fratrum Praedicatorum, XVI (1923), 169—170; Mon. Ord. Praed. III, 235. — Obično se veli, da je na ovaj korak naveo dominikance Ivan Peckham, nadbiskup kanterburški, koji je na 29. listopada 1284. potvrdio osudu izdanu od svoga pretšasnika, dominikanca Kilwardbya, a na 30. travnja 1286., kada se dominikanski prior Klapwel protivio, Peckham je ponovno zabranio neke tomistične teze (De Wulf, cit. dj., II°, 263). Iz pisama Peckhamovih saznajemo, da je bio velik rivalitet između dominikanaca i franjevaca u ovo doba. Tako on piše na 7. prosinca 1284. kančeliru oksfordske univerze: »Quidam fratres eiusdem ordinis predicatorum ausi sunt se publice jactitare, doctrinam veritatis plus in suo ordine quam in alio contemporaneo viguisse; ... jactantiam esse falsam, quod non esset difficile declarare, nisi esset comparatio odiosa, comparando scilicet scripta scriptis, personas personis et labores laboribus satis notis« (De Wulf. cit. dj., II°, 263).

Districtius iniungimus et mandamus, ut fratres omnes et singuli, prout sciunt et possunt, efficacem dent operam ad doctrinam venerabilis magistri fratris Thome de Aquino recolende memorie promovendam et saltem ut est opinio defendendam, et si qui contrarium facere, attemptaverint assertive, sive sint magistri sive baccallarii, lectores, priores et alii fratres eciam aliter sencientes, ipso facto, ab officiis propriis et graciis ordinis sint suspensi, donec per magistrum ordinis vel generale capitulum sint restituti, et nichilominus per prelatos suos seu visitatores iuxta culparum exigentiam, condignam reportent penam.

Kao što milanskomu kapitolu tako je i ovomu u Parizu predsjedao O. Munio de Zamora, kojega je na kapitolu u Ferrari god. 1290. usprkos gotovo čitavom redu svrgao Nikola IV., a za Bonifacija VIII. pošao je sa biskupske stolice u Palanci, u samostan svoga reda, gdje je umro 1300.¹⁹³ Bilo što mu drago, onaj komu je do istine ne može kazati, da se katolička Crkva u 13. vijeku zalagala da se usvoji sistem sv. Tome, ne može kazati da su dominikanski kapitolu izdavali dekrete da se »usvoji« nauka njihova velikog brata, niti su ustajali na obranu sv. Tome stoga što su slijedili direktive organa crkvenog učiteljstva. O tom će još kasnije, biti govora.

Zanimljivo je da se kroz čitav 13. vijek u dekretima dominikanskih kapitula nigdje ne veli da bi nauka brata Tome bila »zajednička«, da bio on bio zaista »Zajednički Naučitelj« pa ni za same dominikance. Istina, Toma je kao profesor i pisac, svojom ličnošću i unutarnjom snagom svoje nauke stekao pristaša. Ali dekret za dekretom, prijetnja za prijetnjom očituju da je bilo i nezadovoljnika. Treba da čekamo generalni kapitul u Metz u od godine 1313. da nam se kaže, da je nauka sv. Tome ne još zajednička, nego »communior«.¹⁹⁴

¹⁹³ Mihel-Ange: Comment S. Thomas fut imposé dans l'Ordre des Prêcheurs, u La Bonne Parole VIII (1910), 140. Isp. Mortier: Histoire des Maîtres généraux de l'ordre des Frères Prêcheurs, Paris 1905, 254—293. Nikola IV. bio je franjevac, i Mortier na razne načine tumači njegovu »animoznost« protiv Zamore: nacionalistički motivi, »Ordo de Poenitentia«, personalni razlozi, itd. Mortier opisuje, kako je Munio bio nepravedno osumnjičen kod Bonifacija VIII (str. 311): »Tout est donc faux dans l'acte d'accusation de Boniface VIII«; kako je i Papa uvidio da je Munio pravedan, a on se ipak povukao u samostan. O godini njegove smrti, historici se prepiru. Pokopan je u Rimu, u crkvi sv. Sabine. — Historici općenito ističu, da Nikola IV. nije imao nikakove animoznosti prema dominikancima, kojima je dao tolike povlastice. Činjenica je također da su neki dominikanci kod Pape optužili svoga generala radi velikih zločina. Red je dokazivao, da su to klevete.

¹⁹⁴ Monum. Ord. Praed. II, 65; Analecta Ordinis Praedicatorum, cit. izd., 170. Kapitul naređuje: »quod nullus frater legendo, determinando, respondendo audeat assertive tenere contrarium eius, quod communiter tenetur de opinione doctoris predicti.«

Vrijedno je također spomenuti da u isto vrijeme, dok su generalni kapituli svim silama nastojali da nametnu svoj braći poštovanje prema nauci brata Tome, provincijalni kapituli moraju konstatirati žalosnu činjenicu da se učenje teologije u Redu sve više zanemaruje. Tako na pr. kapitul u Barceloni od g. 1299. veli: »Cum studium et lectiones theologicæ negligentur...«, a kapitul u Agenu od 1301. daje ovu izjavu: »Cum propter scientiam sacre doctrine Ordo noster ab inicio fama claruerit, et nunc circa studium et audienciam sacre pagine fratres inveniuntur nimis notabiliter negligentes, volumus...¹⁹⁵

Otkud ova dekadencija? Svakako teško je bilo onima koji bi se usudili počiniti tako prekorno djelo, naime udaljiti se od nauke brata Tome, koji je proslavio svoj red. Godine 1313. određuje se posebna komisija koja mora ispitati sva djela slavnog dominikanskog teologa Duranda de S. Porciano.¹⁹⁶ On je bio jedan od najjačih protivnika tomizma.¹⁹⁷ Poslije njegove smrti red nije njegovo ime unio u nekrologij niti mu je dušu preporučio molitvama braće.¹⁹⁸ Nije bilo lako ni Umberto Guidi, kojega je provincijalni kapitul u Arezzu godine 1315. skinuo sa službe i osudio na teški post, stoga što se usprotivio nauci brata Tome!¹⁹⁹

¹⁹⁵ Douais C.: Les Frères Prêcheurs en Gascogne au XIIIme siècle, Paris-Auch 1885, 100.

¹⁹⁶ Durand je od god. 1310—1312 u Parizu u samostanu sv. Jakova »non solum doctrinam s. Thomae quoad multas quaestiones reprobavit, sed etiam opiniones singulares auditoribus exposuit...« *Analecta Ord. Praed.*, izd. cit., 170. Isp. Koch J.: Durandus de S. Porciano O. P., *Beiträge zur Gesch. der Philos. des Mittelalters XXVI*, Münster 1927, 409—417.

¹⁹⁷ On je, uza sve to što je bio žestoki antitomist, postao »lector curie«. Red se bojao, da on ne bi osnovao svoju školu, i tako rascjepao tomistične redove. Stoga protiv Duranda, iako ga izričito ne spominje, ustaje i generalni kapitul u Metz god. 1313. Komisija je cenzurirala 93 tačke u njegovim spisima. Generalni kapitul u Montpelieru god. 1316 bavi se pitanjem Durandove kampanje protiv tomizma. U Parizu, gdje je Durand ustao protiv nauke brata Tome, komisija, u kojoj su bili Petar Paludski i Ivan Napuljski, izdaje listu od 235 točaka u kojima se Durand razilazi od nauke brata Tome. Međutim na 20. kolovoza 1317. Ivan XXII. imenuje Duranda biskupom, i tako je on bio izoliran od svoga Reda.

¹⁹⁸ Koch, cit. dj., 417: »Bezeichnend ist, dass die Generalkapitel von seinem Tode nicht die geringste Notiz nehmen. Wenn andere Würden-träger des Ordens sterben, werden Gebete angeordnet und bestimmt, wie viele Messen jeder Priester lesen muss. Von Durandus schweigt man.«

¹⁹⁹ Denifle: *Chart. univers. Paris.*, II, 175. — Guidi je bio samo odjek borbe koju je vodio Durandus. On je bio prosti baccalaureus. Morao je opozvati sve što je govorio, a onda poći u samostan u Pistoju i tu kroz deset dana živjeti o samom kruhu i vodi. Isp. Koch, cit. dj. 414.

3. *Kako su neki dominikanci u prošlim vijekovima pokušavali da nametnu tomizam čitavom kršćanstvu?* — Pojava oštrogmognog Naučitelja okupila je dominikanske redove. Među Duns Skotom i Tominim učenicima razvija se živa borba. Tu borbu nastavljaju tomisti i skotisti, koji posebno proti tomistima ističu slavu Bogorodice bez grijeha začete. Bila je pogibelj da dominikanči ne izgube teren i kod prostog puka, koji je nerado slušao, da je Majka Božja bila ropkinja sotone paklene. Dominikanci uzimlju inicijativu da se brat Toma proglasi svecem, i tako na taj način njegova nauka moći će da se širi, a također po sredovječnom mentalitetu svakome će biti dopušteno, da legendama okiti život i rad Božjeg ugodnika. Kao promotor beatifikacije izabran je stari dominikanski prior Vilim Tocco, koji se zamjernom energijom stavio na posao i sjajno ga priveo kraju.

Tocco je pripravljaajući materijal²⁰⁰ za kanonizaciju brata Tome napisao i dosta legenda o životu i čudesima Anđ. Naučitelja.^{201—203} Njegov drug dominikanac Bernardo Guidonis, nagoviješta da bi i franjevci morali slijediti nauku brata Tome. Franjevac brat Eleuterij, kada nije mogao riješiti neko pitanje, te opet »in libris S. Thomae negligeret quaerere veritatem«, pobožno se pomoli sv. Ocu Franji da mu rasvijetli pamet. I gle! ukazuje se Franjo zajedno sa sv. Tomom. Tu je i Bl. Djevica sa Djetetom u naručju. Ona drži dvije krune u ruci. Eleuterij se obradova ovomu videnju, kad li ču naredbu Svetog Oca: »Crede huic, ostendens et indicans S. Thomam, quia eius doctrina non deficiet in aeternum.«²⁰⁴ Franjo dakle nije znao da riješi pitanja, on eto priznaje da u njegovu Redu, koji je tako bio raširen i imao tolike Naučitelje, nitko nije mogao da riješi poteškoću: ni Bonaventura, ni Skot ni drugi. U času kada je Skotova nauka o N. Začecu imala da pomiri parišku univerzu sa pobožnim osjećanjem vjernika, trebalo je franjevcima kazati, da im je poručio i naredio njihov Utemeljitelj da vjeruju Tomi »Crede huic!«, jer na ruševinama svih drugih nauka, njegova će nauka trajati u vijeke »non deficiet in aeternum! Treba da se franjevci

²⁰⁰ Tocco G.: Vita S. Thomae Aquinatis, cap. 1, Acta Sanctorum, Martii tomus I, 657 D.

²⁰¹ Ibid.: »De praedicto autem stellarum Ordine, id est Praedicatorum, oportebat luminare aliquod prae ceteris divinitus praefulgere doctius, et ideo de ipso prae aliis clarior Doctor praefulsit Ecclesiae, et qui velut stella splendida et matutina in aurora praedictae illuminationis apparuit, et quasi Hesperus serotini temporis usque in finem seculi mundum illuminans in suis libris pro fidelium illuminatione remansit. Hic est Frater Thomas de Aquino Fratrum Praedicatorum Ordinis...«

²⁰² Cap. VII, cit. izd. Acta Sanct. Martii tom. I, 670 D.

²⁰³ Ibid. cap. III, Acta Sanct. naz. mj., 663 A.

²⁰⁴ Bernardus Guidonis: Vita S. Thomae, u Acta Sanctorum, Martii tom. I, 721.

odreku svoje škole, svojih Naučitelja, da se odreku nauke o N. Začecu, pak će bl. Djevica okruniti u bratskom zagrljaju oba reda.²⁰⁵

Uostalom Tocco bojeći se, da franjevci neće poslušati ovu »naredbu«, opominje ih, da će slabo svršiti, ako ne budu slijedili Tominu nauku: »Divina dispensatione mirabiliter permittente, ut quicumque ab huius Doctoris scriptura volunt divertere, contingat eos aut in fide aut moribus aberrare.«²⁰⁶

Dakle oko godine 1323. dan je ekskluzivistični pravac dominikanskoj školi. Pa kako je Toma te iste godine bio proglašen svecem, Toccova pričanja postala su za tomiste: *Signum in quo vinces!* I u samom kritičnom 20. vijeku pretjerani tomisti samo su vjerni učenici starog proroka, o kojemu ipak današnji povjesnici vele, da nije imao kritičnog duha, da je pisao sredovječne legende, da je ispjevao pjesmu u čast brata Tome.²⁰⁷ Ništa za to! Legende Toccove i drugova mu postavlja i Maritain kao motto i kao srž barem jednog dijela svoje knjige: *Andeoski Naučitelj*.²⁰⁸ Koliko su ove legende stvorile tomista? Dominikanac Reginaldus Luccarini objelodanio je u 17. vijeku djelo: *Manuale thomisticarum controversiarum*. Tu ima posebno poglavlje pod naslovom: »*Elogia quibus doctrina S. Thomae in Ecclesia catholica augetur et recipitur*«. Na prvom je mjestu ona: »Bene scripsisti de me, Thoma«!²⁰⁹

Franjevci se uopće nijesu obazirali na Toccove legende. Skotizam je u 14. i 15. vijeku preoteo maha.²¹⁰ Nije trebalo da franjevački red izdaje dekrete, da kaznama i prijetnjama nametne Skotovu nauku svojoj braći. Duns Skot je izabran vođom spontano, bez ikakove službene intervencije. Mnogobrojni učenici začarani solidnošću, finoćom i iskrenošću nauke svoga Učitelja, rašireni po čitavom svijetu, sami, bez dogovora, bez ikakove zapovjedi po-

²⁰⁵ Isp. De Alva, cit. dj. *Nodi indissolubiles, Nodus XIII*, str. 735—747: »haec revelatio inventa fuit sub nomine huius incogniti auctoris, sicut et aliae contra Conceptionis mysterium...«; Waddingus: *Annales Minorum*, ad an. 1308 num. 57 (Ad Claras Aquas 1931, VI, 147—148); *La Bonne Parole*, VIII (1910), 69.

²⁰⁶ Tocco: *Vita S. Thomae, Acta Sanctorum, Martii tom. I*, 663 A.

²⁰⁷ Janssens B.: *Les premiers historiens de la vie de saint Thomas d'Aquin*, u *Revue neo-scholastique de philosophie XXVI* (1924), 476; Callebaut, cit. čl. 10: 450.

²⁰⁸ A. N., 39—78 itd.

²⁰⁹ Lucarini R. O. P.: *Manuale thomisticarum controversiarum, Romae 1666*, 12.

²¹⁰ De Raeymaecker, cit. dj. 149. U 15. vijeku dominikanski red daje velikog tomistu Kapreola. Fridrik Morin, u *Dictionnaire de philosophie et de théologie scolastiques* (Paris 1856), II, 785 n. 63: »Au XV siècle presque tous ceux qui écrivent sur la métaphysique appartiennent à l'Ordre des Mineurs... C'est un signe de l'influence prépondérante du scotisme.«

čeli su da tu nauku naviještaju.²¹¹ U prvom redu treba spomenuti Skotovu nauku o N. Začeću. Već godine 1308. Ivan de Polliaco nazivlje skotiste, zato što brane N. Začeće, hereticima, i veli, da nije korist boriti se protiv njih razlozima, nego da treba drukčije postupati.²¹² Dominikanac Ivan de Montesonio na svršetku 14. vijeka bori se u ime sv. Tome protiv istine N. Začeća Marijina.²¹³ No pariška univerza odgovara da Toma nije nikakav auktoritet »auctoritas«, i da se u njegovim djelima nalaze »repugnantiae et contrarietates« s obzirom na vjerske istine.²¹⁴ U isto to vrijeme Ivan Vital braneći u Parizu veliku Marijinu povlasticu proti dominikancu Montesoniju veli: »Cui libet dicenti contra articulos fidei licet contraire; sed in multis locis suae doctrinae S. Thomas videtur dicere contra articulos fidei: ergo«. I opet: »S. Thomas asserit multa Parisiis et in Anglia et in curia condemnata: ergo...«. Pa dalje: »S. Thomas in multis passibus contradicit sibi: ergo...«²¹⁵

Trebalo je dakle dokazati da je sv. Toma zaista: »auctoritas« i da se ne smije od njegove nauke nitko udaljivati. Toga se posla latio dominikanac Petar Bergomski, a zatim i Vincentius Bandelli, jedan od najžešćih protivnika N. Začeća što ih povijest poznaje. Oni su kazali, kako je Inocent IV. izjavio da je slabo viden onaj koji je napadao nauku brata Tome: »qui eam impugnavit semper fuit de veritate suspectus«.²¹⁶ Neki su stupali i na propovjedaonice,

²¹¹ G. Vorilong (In IV libros sententiarum, predgovor u lib. II, Venetiis 1502, fol. 81vb) pozdravlja Duns Skota kao najveću ljubav srca svoga, kao čovjeka puna duha Božjega, kao učenjaka, koji nije zabludio; Glassberger (Analecta Franciscana II, 1887, str. 113—114) nazivlje Duns Skota »clarissimum Ecclesiae et Ordinis sidus«, a veliki reformatori duhovnoga života, kao sv. Ivan Kapistranski, sv. Jakov iz Markije, sv. Bernardin Sjenski u svojim govorima donose nauku Duns Skotovu i nazivlju ga: »Doctor Fratrum Minorum«.

²¹² Balić C.: Ioannis de Polliaco et Ioannis de Neapoli, Quaestiones disputatae de Immaculata Conceptione (Bibl. Mariana Medii aevi fasc. I), Šibenik 1931, str. 13, 70. Ivan de Polliaco kazao je »non argumentis sed aliter contra ipsum procedendum est«, a dominikanac De Marinis nadodao je: »videlicet cum igne esset procedendum« (Ibid. str. 13, bilj. 19).

²¹³ Denifle: Chart. Univ. Paris III, 491, 493, 499, 503.

²¹⁴ Opera Gersonii, ed. E. du Pin, I, 709—722. D'Argentré: Coll. Jud. I^o, 75—129; Chenu M. D.O.P.: »Maître« Thomas est-il une »autorité«, u Revue Thomiste, N. S. VII (1925), 187—194.

²¹⁵ Defensorium Beatae Virginis Mariae, kod De Alva: Monumenta antiqua franciscana pro Immaculata Conceptione B. Virginis, Lovanii 1665, 184.

²¹⁶ Bogosl. Smotra 1935, str. 415. — Petrus de Bergamo: Tabulae Aureae super omnia Sti Thomae opera, Bononiae 1473.

pak bi ono »de veritate« kadšto promjenili u »de haeresi!«²¹⁷ Trebalo je na taj način uništiti u katoličkoj Crkvi istinu o Neoskvrnjenom Začeću Marijinu. Franjevci su odmah pokazali, kako je svjedočanstvo Inocencijevo prosta izmišljotina.

Ipak ovo svjedočanstvo jednog Pape nije bilo dovoljno, tim više, što je tako nespretno bilo formulirano, da se je lako mogao naći izvor. Kad eto nam dominikanca Goneta, o kojemu epitafij s pravom veli: »Plures fecit thomistas quam Thomas«, gdje pripovijeda da su Oci tridentinskog sabora stavili na oltar teološku sumu sv. Tome zajedno sa Svetim Pismom, da odatle crpe svjetlo i savjet, kao što poslije veli Lav XIII.: »unde consilium, rationes,

²¹⁷ Isp. Alphonus de Castro, *Adversus omnes haereses libri 14*, lib. I cap. 7, Venetiis. 1546, 69: »Velle humanas scripturas in divinarum ordinem connumerare hoc verius ego dixerim haeresim: quod faciunt hi qui humanis scriptis dissentire impium autumant perinde ac divinis. Quales ego vidi in tantam insaniam devenisse, ut non sint veriti in publica ad populum concione hoc effundere: Quisquis, a beati Thomae sententia discesserit suspectus de haeresi est censendus. O fortes verbi Dei, verius dixerim, verbi Thomae praedicatores. Erit ergo beatus Bonaventura suspectus de haeresi putandus quod in multis obviet beato Thomae...?« Još živi De Alva u cit. djelu *Nodi indissolubiles* opisuje, kako je ovaj falsifikat imao silan uspjeh. Str. 374: »Ex hoc Innocentii Papae elogio seu Apostolica approbatione doctrinae s. Thomae repleti sunt libri: legi enim ipsam in sexaginta quinque auctoribus diversis: et unusquisque ex verbis in ipsa contentis deducit suo modo encomia et elogia varia pro Angelici Doctoris doctrina ... In concionibus panegyricis S. Thomae hoc est thema commune et frequens scopus. In thesibus et conclusionibus solet esse subscriptio et pupilla oculi... Sed quid mirum in suggestu et cathedra sic praeconicetur, si ab ingressu Religionis recitant hoc elogium in lectionibus Officii divini pro die octava s. Thomae? Unde unicuique magno et parvo affixum adducitur memoriae, cordi et labiis, ac si esset aliquis textus sacrae Scripturae, Canon Concilii, articulus fidei Christianae, aut aliqua Constitutio Apostolica Romana ...« On dokazuje da Inocent nije dao to svjedočanstvo. Tako i Dermicius, Ferkić i drugi. Dominikanci su branili autentičnost, a o svjedočanstvu Inocencija VI. propovjedi pisali (Vidi De Arriaga: *Santo Tomas de Aquino doctor Angelico de la Iglesia, gloria y honra de la Religion esclarecida de Predicadores*, Madrid 1652, II). God. 1919. dominikanac O. Szabó napisao je djelo pod naslovom: »Die Auktorität des hl. Thomas von Aquin in der Theologie« (Regensburg 1919), i str. 180 veli: »Die Kirche hat folgende Worte Innozenz VI. über den hl. Thomas in ihr Offizium aufgenommen ... Das und nichts anderes wollte die vorliegende Abhandlung theologisch untersuchen und begründen.« Ukratko Pseudo-Inocencijeva izjava više je učinila to-mista nego Toma. Međutim u Hrvatskoj danas saznajemo da ništa ne smeta, ako ona nije autentična, jer ima »na stotine drugih«! A. N. 158 bilj. I.

oracula peterentur«. ²¹⁸ Gonet se pozivlje na tradiciju reda i svjedočanstvo Tome Akvinskoga, klerika iz Napulja.

U ovo vrijeme dominikanski generalni kapitul u Parizu nalaže da se solidna nauka sv. Tome slijedi »non solum in sententia sed et in proprietate quoque verborum«. ²¹⁹ A rimski kapitul od 1629. svima, ne samo profesorima nego i propovjednicima nalaže zakletvu da će slijediti Tominu nauku i to: »in omnibus«! ²²⁰ Naravski da su ljudi nastojali da se uvjere, kako je nauka za koju se kunu da će je slijediti, i istinita. Tako su nastavljali one pretjerane izjave,

²¹⁸ Bogosl. Smotra, 1935, str. 416—417. Tu sam objektivno iznio mišljenje francuskih kritičara o ovom pitanju. Međutim neki ističu, da je sv. Toma bio prisutan na koncilima duhom svoje nauke, »a to je za sv. Tomu časnije, a za teologa važnije znati, nego li je važno ispitivati, da li je tekst Sume, uzevši stvar materijalno, bio na žrtveniku« (Bogosl. Smotra, 1936, 423). Da je sv. Toma bio na koncilima duhom svoje nauke, to je poznata činjenica, ali nam nije poznato, da je to, kako je kazao Lav XIII govoreći o tekstu sume »uzevši stvar materijalno«: »Thomas e propria, nec cum quopiam ex doctoribus catholicis commutata laus«! Toma nije predsjedao nijednomu koncilu, ali jest Bonaventura. I na tridentiskomu saboru, ako je uživao velik ugled sv. Toma i bio prisutan, nije bio isključen ni Duns Skot ni Bonaventura. Dakle od velike je važnosti pitanje, da li je istinito svjedočanstvo O. Goneta. Onaj tko naprosto prelazi preko ovoga pitanja i misli, da ono nema važnosti, pokazuje da uopće ne pozna, ili ne će da zna povijest tomistične nauke i tomistične literature. Nadalje, pitanje ne može biti riješeno smicalicama i doskočicama, kako je to htio O. Berthier: Sanctus Thomas Aquinas Doctor Communis Ecclesiae, Romae 1914, str. 314: »Antiquis testimoniis nonnulli sponte fidei negant: sed non sunt audiendi, siquidem ex invidia infitiantur, et nulli licet negare asserta veterum, nisi detur ratio sufficiens in contrarium: nulla autem huiusmodi ratio datur.« Imao je časnii Otac navesti razloge protivnika, pak jedan po jedan pobiti, ako je znao i mogao. Sam način pisanja odaje s kim imamo posla. A što nijesu stari rekli i o Tomi i o Skotu? Zar nije Duns Skot pred papinim delegatima u Parizu pobjedio čitavo mnoštvo dominikanaca?! Zar mu se nije ukazivao Isus, i Marija naklonila glavu, veleći: »Bene scripsisti de me, Scote!« Nije časnii ni lijepo za jednog naučenjaka pretpostavljati da njegovi protivnici nemaju drugih motiva nego zavist »invidia infitiantur«.

²¹⁹ Fontana V. M.: *Epicinia sacra S. Thomae de Aquino ...*, Romae 1670, 18; *Mon. Ord. Praed.*, XI, 146.

²²⁰ *Mon. Ord. Praed.* XII, 10: »inviolabiliter observari mandamus, quod alias statutum est, ut in institutione quorumcumque magistrorum, baccalaureorum, lectorum, ac praedicatorum teneatur quilibet ad huiusmodi gradus et officia promotus, immediate post fidei prolatam professionem iurare se Sancti Thomae Aquinatis doctrinam in omnibus sectaturum.«

ona tako reći obožavanja Tomine nauke, koja je Tocco inaugurirao. Ja ću ovdje spomenuti epitete koje dominikanac Pelikan stavlja na početku svoga izdanja »Opusculorum S. Thomae«, u Parizu god. 1657.²²¹

Patris ac fontis luminum radio, Aeternae sapientiae voci, Spiritus sancti ori et linguae, Sanctissimae Trinitatis oraculo, Incarnati Verbi splendori, Jesu Christi discipulo ... Sanctorum Apostolorum Petri et Pauli auscultatori ... Universalis Ecclesiae sponsae Christi militantis Soli, Lunae, Lumini ... Candelabro insigni et lucenti. Parisiensis Academiae Doctorum fonti, Sanctissimo inter doctissimos, Doctissimo inter Sanctos, Flori ac Principi Theologiae, Antesignano omnium Doctorum ac scholasticorum signifero, Adamanti Theologo, Theologorum theologo ... Omnium horarum homini. OMNISCIO. Si non ab Apostolis primo, Omnes cum illo secundi, Abyssio sapientiae, donorum ac virtutum omnium. Excaelentissimo, nunquam satis laudato Expositori, PRIMO, MEDIO ET NOVISSIMO sapientum omnium. Huius sancti doctrina divinitus infusa ... In ea NIHIL INFIMUM, NIHIL MEDIUM, SED TOTUM SUBLIME ET OPTIMUM. Optima assidue meditando, subtilius aliis protulit. In Theologia nullus sublimior, in Mathematica nullus acutior, In Philosophia nullus profundior. In Logica nullus subtilior ... SOLUS THOMAS SUFFICIT. Unus instar omnium. Quantum illi, tantum iste lucis attulit. In Augustino solus ille magis versatus. Omnes haereses ante se, et post se profligavit. Solus sufficit ad tuendum. Tot miracula, quot articulos fecit. Enigmata solvit, nodos rescendit, Fallacias eludit, nubes obscuras resolvit. In coelis Ecclesiae Conciliis assidet, Qui in terris afit.

Zaključak je jasan: Solus Thomas! Uostalom već godine 1323. kazao je Tocco: »Quamvis multi alii magistri, eius stylum scribendi, quo potuerunt studio, imitantes, quasi ex eius scriptis clavem habentes scientiae, ingressi sunt divinorum secreta cellaria: et multa volumina scripserunt, suum exercitantes studium supra positum dicti Doctoris fundamentum.«²²²

Ni skotisti nijesu mirovali. I oni su izmišljali legende, tražili protudokaze. Razvija se živa borba o pitanje: Tko je veći? Tko je primus inter pares? Toma, Bonaventura ili Skot? O tom su napisani čitavi volumi.²²³ Ultratomisti drže se proročanstva Toccova,

²²¹ Fontana, cit. dj., 20—23, veli da je epitete Pelican izvadilo iz 58 raznih pisaca. Isp. La Bonne Parole VI (1908), 70. Među tim piscima sigurno ima i franjevaca, koji su hvalili sv. Tomu, ali nijesu mislili na ekskluzivizam: »S o l u s Thomas!«

²²² Tocco: Vita S. Thomae, u Acta Sanctorum, Martii Tom. I, 663 A.

²²³ I sa strane skotista i tomista polemika je više puta prelazila granice naučenjačkog rada. Oni su se, tako reći, takmili u iskrivljanju

da nije nitko dobro svršio, tko se od Tomine nauke udaljivao, i u raznim legendama opisuju tragičnu smrt Ivana Duns Skota. Neki i dominikanci i franjevci daju značajne izjave. Dominikanac Catharinus dovikuje svojoj braći: »cuius (Skota) laus quanta sit in Ecclesia et merito, soli prava effecti mente non conspiciunt«. On veli da su ultratomisti pravi neprijatelji tomizma: »Ille potius impugnat eius doctrinam qui ita pertinaciter illi inhaeret ut velit ad unum et minimum iota pro illa contendere, et eius auctoritatem equare scripturis«. ²²⁴ Slično se izražava i slavni dominikanac Melchior Canus, kad ističe da ne mora biti neistinito ono što se protivi bilo Tominoj bilo Skotovoj nauci. ²²⁵ Franjevac Alfonz de Castro dovikuje i dominikancima i franjevcima: »Iuravimus in Christi verba, non in verba Thomae vel Scoti: nec enim Christi veritates ab eorum opinionibus pendent«. ²²⁶ A isusovac Ivan Poza veli ultratomistima, da oni samo potamnjuju slavu velikoga Naučitelja, kad gomilaju legende i falsifikate: »Obscurant tanti Doctoris maiestatem qui hinc inde compilatis sanctorum testimoniis eius praestantiam insinuare moliantur. Maior est quam fama et oratoriae exaggerationes intendunt«. ²²⁷

Svakako ekskluzivistička borba za pantomizam, nije uspjela ni u doba renesanse skolastične znanosti u 16. i 17. vijeku. Skot ima svoje katedre uz katedru sv. Tome: »Vivit et vivit immortalis Scotus — kličelouvajnski profesor Vernulaeus — docet Scotus,

---

povjesnih činjenica. O tom sam držao predavanje na VIII. profesorskom kongresu njemačkih franjevačkih provincija: »Thomistische und skotistische Legenden« (Isp. L'Osservatore Romano, od 8. studenoga 1936, br. 262). Predavanje će biti objelodanjeno i internacionalni svijet će moći da dade svoj sud. Tu na dugo govorim i o legendi teološke Sume na koncilu tridentinskom i o Pseudo-Inocencijevoj izjavi. Polemika se kadšto tako znala pretvoriti u strast, da je dominikanac Janssens-Elinga dao ovaj naslov jednomu od svojih djelašca: »Reverendus Admodum P. Matthias Hauzeur Ord. FF. Minorum Lector Jubilatus seu defensa ab eodem causa R. Adm. P. Petri de Alva et Astorga, Appensa in statera et inventa minus habens... Antwerpiae 1665.

²²⁴ Catharinus-Politi Ambrosius O. P.: Disputatio pro veritate Immaculatae Conceptionis beatissimae Virginis, Romae 1551, col. 67. — Disputationes pro Immaculata divae Virginis Conceptione libri tres, lib. II, Lugduni 1542, 51—52.

²²⁵ Canus Melchior: De locis theologicis, lib. VIII, 4 (Bassaoni 1746, 236).

²²⁶ Alphonsus de Castro, cit. dj., 69.

²²⁷ Poza Joannes S. J.: Elucidarium Deiparae, Lugduni 1627, 1218.

academias exornat Scotus. At ubi vivit? In orbis universi scholis et academiis... docet in orbe universo«. ²²⁸ Skotisti pišu djela o triumfu svoje škole. Poncije dokazuje da je u 17. vijeku skotistična škola »longe communior« nego tomistična. ²²⁹ Slično kaže i biskup Herinx »Doctrina scotistarum et quidem in scholis longe communior quam ea quae thomistarum appellatur«. ²³⁰ A cistercit Caramuel, nazvan »phoenix eruditorum sui aevi« izjavljuje: »Scholae Scotistarum purissimae, sanctissimae, doctissimae... receptissimae et commendatissimae consonui«. ²³¹

Uzalud su ultratomisti pokušavali godine 1627. da barem glasovitu univerzu Salamanku pridobiju za se. Te godine bila je nametnuta zakletva svima profesorima, da će naučavati samo sv. Augustina i Tomu. U zakletvi je bilo »excipio opinionem de immaculata Virginis conceptione«. ²³² Međutim protiv zakletve digli su se ne samo franjevci nego i neki drugi profesori. I god. 1628. senat, nakon što je na sjednici koja je trajala osam sati, promotrio čitavu stvar, ukida zakletvu i daje slobodu. Zašto da se zabaci Haleški i Alberto, učitelj Tomin? Zašto Bonaventura njegov drug i prijatelj? Zašto Duns Skot koji se vježbao na djelima velikog Akvinca? Zašto toliki drugi slavni Naučitelji? Živjet će i Augustin i Toma, ako drugi i ne umru! Tako je senat umovao! ²³³

No ultratomisti neće mirovati. Pantomizam proroka 13. vijeka naći će uvijek svoje apostole. Legenda o izjavi Inocenta VI. treba da uđe i u encikliku »Aeterni Patris«, iako ni sam dominikanac Berthier nije imao srčanosti da je stavi ondje gdje u svome djelu: Sanctus Thomas, Doctor communis Ecclesiae, u kojem je ipak svega pomalo nagomilao, ex professo radi o svjedočan-

²²⁸ Vernulaei Nicolai: Oratio panegyrica de vita et doctrina Ioannis Duns Scoti, Lovanii 1856, 29, 31. Michaelis Hoyer, Oratio encomiastica de sanctitate vitae et divina sapientia venerabilis Ioannis Duns Scoti, Romae 1906. Isp. Dominique de Caylus, cit. čl. u Études Franciscaines, 1910—11.

²²⁹ Poncius Ioannes: Theologiae cursus integer, Lugduni 1671, »Ad lectorem«.

²³⁰ Herinx G.: Summa theologica scholastica et moralis, Antwerpiae 1680, pars prima: »Ad lectorem«.

²³¹ Caramuel Lobkowitz: Theologia moralis³, Lugduni 1657, lib. II, 148. Caramuel daje pretjerane pohvale o skotističnoj školi, odgovarajući na napadaje Diane. Ove pohvale nemaju ekskluzivistični smisao.

²³² Waddingus L.: Annales Minorum, ad an. 1308 (Ad Claras Aquas 1931, VI, 144—146).

²³³ Ibid.

stvu Inocenta VI.²³⁴ Ništa ne smeta! Maritain u svome djelu »Anžeoski Naučitelj« kazat će nam da je njemu »dosta spomenuti izreku Inocenta VI. — tkogod ju je pobijao, bio je uvijek sumnjiv sa zablude.«²³⁵ Pak odmah nastavlja kako: u velikome djelu Berthierovu »o v a s v j e d o č a n s t v a zapremaju ne manje od dvjesta stranica velikog oktava.«²³⁶ A zašto nam gosp. Maritain nije kazao, da one famozne izreke, koja je njemu »dosta«, nema u Berthierovoj knjizi, gdje su nabrojena: »Testimonia Pontificum«? Pa kada sam u Bogoslovskoj Smotri upozorio na članak francuskog kritika d' Alençon, koji tvrdi da nije istinito svjedočanstvo koje se pripisuje Inocentu VI., zašto je prevodilac Maritainove knjige u bilješki nadodao: »Neki su stavili u sumnju ovu izreku Inocenta VI. Ne ulazeći u tu stvar, možemo samo konstatovati da postoji na stotine drugih značajnih izjava Papa u kojih se autentičnost ne da sumnjati.«²³⁷ No zašto nam izdavač koji u predgovoru opisuje i hvali Berthierovo djelo od 700 stranica,²³⁸ nije kazao kako

²³⁴ Berthier, cit. dj., 62. Evo što doslovno kaže o Inocencu VI: »Inocencius VI: — Innocentius VI. 1352—1362. 79. Hic Congregationem Fratrum Unitorum in Armenia, quos Praedicatores ab errore avellerant, subicit, die 31 ianuarii, an. 1356, Ordinis Praedicatorum Magistro Generali, imponitque Praedicatorum eidem Constitutiones cum iisdem studiorum ratione et regula. Privilegia omnia de studendi et docendi norma retinet. Cuncta caeterum in statu relinquit, doctrinamque sancti Thomae in suo triumpho inturbatam, una cum obligatione eandem in Ordine retinendi.« A gdje je onaj famozni tekst, za kojega je Lav XIII kazao da je »cumulus« svih drugih svjedočanstva, za kojega gosp. Maritain veli da mu je dosta taj tekst navesti?! Berthier na nekoliko mjesta spominje Pseudo-Inocencijevu izjavu. Tako u uvodu str. XLIII: »Huius (Thomae) doctrina prae caeteris, excepta canonica, habet proprietatem verborum, modum dicendorum«, a u bilj. 3: »Innocent VI, vita functus a. 1362.« Zatim na str. LXIV navada citat Ivana od Sv. Tome, koji se pozivlje na Inocencijeve riječi. Dakle u uvodu Berthier pretpostavlja da je zaista Inocent auctor ove izjave. I gle, kad je došao do svjedočanstva Inocenta VI, na str. 62, o tom nam ni slova ne kaže! Ako sada listamo knjigu dalje naići ćemo na tekst enciklike: »Aeterni Patris« str. 191, gdje je svjedočanstvo Inocencijevo prikazano kao »cumulus«! I tu Berthier konačno priznaje: »Praedicta verba excepta sunt ex S e r m o n e Petri Rogerii, qui postmodum Pontifex evasit Clemens VI, etsi passim Innocentio VI tribuantur. De quo dicturi sumus ubi de testimoniis Benedictinorum, J. J. B.«

²³⁵ D. A., 141; A. N., 158.

²³⁶ A. N., 158. — Naš B. namjesto »oktava«, veli »formata«.

²³⁷ Ibid., 158, bilj. 1.

²³⁸ Ibid., 18.

je sam Berthier priznao da je ona izreka Inocenta VI. uzeta od Petra Rogerija? Bi li nam barem odgovorio na pitanje, koju je ulogu igrao ovaj navedeni postupak u formulaciji onih drugih »značajnih izjava Papa«?

Od 13. vijeka pa do danas neki su dominikanci per fas et nefas kušali da nature svemu kršćanstvu »tomističnu ortodoksiju«. Uspjeh je zamjeran, kako je to poznato i poslije ćemo vidjeti. Ali pretjerani tomisti još time nijesu zadovoljni. Kao da bi Crkva morala »da osudi« sve druge škole: pa da vlada pantomizam! No Crkva niti to čini, niti će sigurno učiniti.

(Nastavit će se)

